

Федоренко Владислав Леонідович, доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, Заслужений юрист України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, fedorenko_2008@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5902-1226>

Fedorenko Vladyslav Leonidovych, DrHb, professor, Director of the Scientific and Research Center of Forensic Expertise on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133; fedorenko_2008@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-5902-1226>

РЕЦЕНЗІЯ

колективну монографію Р. О. Стефанчука, О. В. Совгіри та Ю. Ю. Ремінської
«Вплив конституційного судочинства на формування інституту народовладдя
в умовах глобалізації»

REVIEW

of a collective monograph by R. O. Stefanchuk, O. V. Sovhyria and
Yu. Yu. Reminska «Influence of constitutional legal proceedings on the formation
of the institution of democracy in the context of globalization»

Масштаби проведених реформ правової системи України передбачають необхідність залучення до таких трансформацій і самого суспільства. Важлива роль у процесі формування сучасної державності відведена інститутам безпосереднього народовладдя. У цих умовах дослідження їх форм є однією з актуальних проблем української науки конституційного права. Вивчення і більш широке застосування різних форм народовладдя, у тому числі й референдуму, відіграє значну роль у підвищенні ефективності управління сучасною Українською державою. У пропонованій монографії, авторами якої є Р. О. Стефанчук, О. В. Совгіря та Ю. Ю. Ремінська, висвітлюється вплив конституційного судочинства на формування інституту народовладдя в умовах глобалізації. Дане наукове дослідження включає

в себе анотацію, передмову, вступ, три розділи та висновки. Монографія є результатом плідної колективної роботи авторів та присвячена проблематиці формування референдумного права в сучасних умовах, а також значенню органів конституційної юрисдикції, що відіграють вагомую роль у формуванні інституту народовладдя.

Актуальність пропонованої до уваги монографії не викликає сумнівів з декількох причин. По-перше, останнім часом усе частіше спостерігається тенденція до компаративного дослідження окремих конституційно-правових інститутів. У цьому плані, не став винятком й інститут референдуму, який і дотепер не має єдиної концепції, яка уніфіковано визначала б напрями вдосконалення наявних у теорії конституційного права його доктринальних положень. По-друге,

закріплена у праві більшості європейських країн вимога належного дотримання принципів народовладдя передбачає необхідність створення у їхніх правових системах механізмів його реалізації, що передбачає удосконалення національної законодавчої бази за допомогою правових стандартів, вироблених міжнародною практикою. По-третє, в умовах невинних обговорень, у межах правничої спільноти й дотепер тривають дискусії щодо підвищення ефективності впровадження вироблених європейським суспільством стандартів розуміння права громадянина здійснювати своє волевиявлення шляхом голосування на референдумі. Тому, наявний стан наукового дослідження та практичної реалізації конституційних положень у сфері інституту референдуму не може не впливати на єдність у підходах як самого законодавця, так і практики правозастосування загалом. Саме із цієї причини, запропонований у поточному дослідженні матеріал набуває сьогодні особливої актуальності.

Необхідно наголосити, що авторами логічно і переконливо вибудована сукупність факторів, що впливають на посилення актуальності обраної ними теми монографічного дослідження. Кожен із трьох розділів монографії вирішує свої завдання, об'єднані однією метою – комплексно та системно дослідити референдумні правовідносини як комплексу взаємопов'язаних між собою прав, що можуть змістовно розвиватися у процесі здійснення органами конституційної юрисдикції відповідного контролю.

Звертається увага на те, що в сучасних умовах референдумні правовідносини потребують нового погля-

ду законодавця на їх нормативізацію. Також автори зауважують, що європейський курс нашої держави, безперечно, торкається всіх питань політичного життя нашої держави, а тому ними приділяється особлива увага аналізу міжнародного досвіду, в тому числі і відповідній практиці країн Європи. Важливим здобутком даної монографії є те, що вона досліджує досить новий для наукового поля аспект в теорії референдумних правовідносин – поняття референдумного спору, методологію його вирішення органами конституційної юрисдикції як необхідної умови розвитку самого референдумного права.

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної тематики, визначено мету, завдання, відображено поточний стан наукових пошуків, розкрито наукову новизну та практичне значення результатів роботи.

Розділ 1 «Конституційне судочинство як форма вирішення референдумних спорів: теоретико-правові аспекти» складається з двох підрозділів, у яких розкриваються такі аспекти, як конституційно-правовий механізм забезпечення захисту референдумних прав громадян: деякі теоретико-методологічні положення, а також спори, що виникають із референдумних правовідносин: конституційно-правова характеристика та основні типи. Слід погодитися з підходом, запропонованим авторами, щодо визначення сутності референдумних прав, адже це явище є комплексним, а тому, переконані, що воно складається з: 1) прав, пов'язаних із висуненням ініціативи про проведення референдуму; 2) прав щодо участі у референдумі; 3) права на

захист порушених прав, пов'язаних із участю у референдумі та ін.

Розділ 2 «Роль Конституційного Суду України у формуванні інституту референдуму шляхом вирішення відповідних спорів» включає два підрозділи, у першому досліджується правова охорона та застосування конституційних принципів проведення та організації референдумів у юридичних позиціях Конституційного Суду України. У другому – авторами аналізуються перспективи використання Конституційним Судом України міжнародно-правових стандартів у сфері референдумного права при мотивуванні своїх рішень.

Розділ 3 «Зарубіжний досвід формування судової практики у справах про референдуми» складається з двох підрозділів і присвячений реалізації права вимоги референдумів в судових рішеннях конституційних судів європейських країн та практиці Європейського суду з прав людини у справах, що стосуються різноманітних аспектів реалізації права на референдум.

У Висновках містяться обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення як теоретико-правового масиву осягнення сутності впливу органів конституційного контролю на функціонування та удосконалення інституту референдуму, так і самої практики аргументації судових рішень у вказаній сфері. Тому, висновки, викладені авторами у монографії свідчать про завершеність роботи і, водночас, окреслюють перспективи подальшого дослідження та впровадження отриманих результатів.

Варто звернути особливу увагу на ті аспекти, які принципово характеризують дане дослідження.

По-перше, це джерельна база, яка використовувалась авторами в процесі написання монографії, адже значну частину становила англomовна література (наприклад, знаменита праця А. Конте і Р. Бьорчілла), досліджувалось законодавство країн Європи (до прикладу, Закон Польщі «Про загальнодержавний референдум», Закон Португалії «Про правовий режим, що регулює проведення референдумів») та Балтійського регіону (Закон Латвійської Республіки «Про національні референдуми, ініціювання законів та європейську громадянську ініціативу»), а також праці українських вчених-конституціоналістів: О. Лотюк, А. Олійника, В. Нестеровича тощо.

По-друге, варта уваги частина монографії, що присвячена перспективам використання Конституційним Судом України міжнародно-правових стандартів у сфері референдумного права при мотивуванні своїх рішень. Вказаний аспект, без сумнівів, є новим для української науки конституційного права, а тому дослідження проведені авторами у цій перспективі не тільки є новаторським, але й закладає нові напрями для дослідження вітчизняними конституціоналістами проблемних питань сучасної практики здійснення конституційного контролю.

По-третє, особливу увагу слід звернути на те, що авторами було якісно досліджено основні тенденції у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, адже вказане повинно знаходити своє відображення і на етапі дослідження фактів та матеріалів Конституційного Суду України.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження авторами була вирішена важлива наукова проблема,

що має як доктринальне, так і практичне значення. Зроблені в процесі дослідження висновки, а також сформульовані на їх основі пропозиції безсумнівно можуть бути використані для вдосконалення існуючих в українській науці конституційного права підходів та позицій стосовно місця, ролі та значення контрольної функції конституційних судів у сучасних процесах державотворення. Напрацьований теоретичний матеріал та аналітичні розробки, що містяться у монографії, можуть бути використані у навчаль-

ному процесі, під час викладення як загального курсу з конституційного права, так і в рамках спеціальних навчальних програм (наприклад, курсу, присвяченому референдумному праву та процесу). Пропонована до уваги робота наділена також й значним практичним потенціалом, що виявляється у можливості застосування висновків, пропозицій та рекомендацій авторів для розробки стандартів нормотворчої діяльності та удосконалення існуючих моделей правозастосування в Україні.